

tribuit: alienū nō vendicat. vtilitatē ppriam negligit ut cōem egratē custodiat. ¶ 1° dō qd sicut dictum ē: mā iusticie ē opatio exteriori sū qd ipsa uel res qua p eā vīmur proportionat alteri psonē ad quā p iusticia ordinamur. B̄ at dī eē suū vniuscuiusq; psonē qd ei s̄z pportiois eq̄litate debet. ⁊ ideo p prius actus iusticie nihil aliud ē q̄ reddere vnicuiq; qd suū ē. ¶ Ad primū ḡ dō qd iusticie cū sit v̄tus cardinalis q̄dam alie virtutes secundarie adiungunt: sicut mīa: liberalitas ⁊ alie huiusmōi v̄tutes ut. i. patebit. ⁊ iō subuenire miseris qd p̄inet ad misericordiā si ue ad pietatē. ⁊ liberalitē benefacere qd p̄riet ad liberalitatē p quādā reductōnē attribuitur iusticie: sicut principali v̄tuti. ⁊ p̄ h̄ p̄ rī fio ad scdm. ¶ Ad t̄tū dō qd sicut p̄hs dicit i 5° ethicozū. oē sup̄fluum in his q̄ ad iusticiam p̄tinet lucrū extenso noie vocat: sic ⁊ oē qd min^o ē vocat dānū. ⁊ h̄ iō qz iusticia prius est exercita ⁊ cōtus exercitē i voluntarijs cōmutationibus rerū. puta emptione ⁊ v̄ditiōne in qb^o pprie h̄ noia dicit. et exinde deriuat h̄ noia ad oīa circa q̄ p̄t̄ eē iusticia. et eadē rō ē de h̄ qd ē reddere vnicuiq; qd suū ē.

Ad duodecimuz sic

procedit. Videt qd iusticia non p̄mineat iter oēs virtutes morales. Ad iusticiā. n. p̄tinet reddere alteri qd suū ē. ad liberalitatē autē p̄tinet d̄ pprio dare qd v̄tuosius ē. ḡ liberalitas ē maior v̄tus q̄ iusticia. ¶ Nihil ornatur nisi p̄ aliqd dign^o se. s̄z magnimitas est ornamentū ⁊ iusticie ⁊ oīum v̄tutū ut dī in 4° ethicozū. ḡ magnimitas est nobilior q̄ iusticia. ¶ Virius ē circa difficile ⁊ bonū ut dī i 2° ethicozū. s̄z fortitudo ē magis circa difficile q̄ iusticia. i. circa picula mortis ut dī in 3° ethicozū. ḡ fortitudo ē nobilior iusticia. ¶ 3° ē qd Aull^o dicit i p̄ de officijs. In iusticia v̄tutis splendor ē maxim^o ex q̄ boni viri noiant. ¶ 1° dō qd si loq̄mur de iusticia legali manifestū ē qd ipsa ē p̄clarior inf oēs virtutes morales inq̄tū bonū cōe p̄minet bono singulari vni^o psonē. ⁊ s̄m h̄ p̄hs in 5° ethicozū dicit qd p̄clarissima virtutum videtur eē iusticia. ⁊ neq; ē besper^o neq; lucifera ita admirabilis. S̄z etiā si loq̄mur d̄ iusticia p̄ticulari p̄cellit iter alias v̄tutes morales duplici rōne. quarū p̄ma p̄t̄ sumi ex p̄te s̄b

iecti: qz. s̄ ē i nobiliori parte aie. i. i appetitu rōnali. s̄. in voluntate alyz v̄tutib^o moralib^o existentibus i appetitu sensitivo ad quē p̄tinet passiones q̄ sūt mā aliarū v̄tutū moralium. Secūda rō sumit ex p̄te obiecti. nā alie v̄tutes laudant solū s̄z bonū ipsi^o v̄tuosi. iusticia at laudat s̄z qd virtuosus ad alium bñ se h̄z. ⁊ sic iusticia quodāmodō ē bonū alterius ut dī i 5° ethicozū. ⁊ pp̄ h̄ p̄hs dicit i p̄ rhetorice. Neesse ē maxias v̄tutes eē eas q̄ sunt alyz honestissime. si qdē ē v̄tus potētia bñ factina. pp̄ h̄ ⁊ fortes ⁊ iustos maxie honorat qm̄ fortitudo ē v̄tilis in bello. iusticia at i bello ⁊ in pace. ¶ Ad primū ḡ dō qd liberalitas ⁊ si de suo det tñ h̄ facit inq̄tum i hoc cōsiderat qd ē pprie virtutis bonū. iusticia at dat alteri qd suū ē q̄si cōsiderans bonū cōe. ⁊ p̄terea iusticia obseruat ad oēs. liberalitas at ad oēs se extēdē nō p̄t. ⁊ itez liberalitas qd suo dat s̄ iusticiā fundat p̄ quā cōseruatur vnicuiq; qd suū ē. ¶ Ad secundū dō qd magnanimitas qm̄ superuenit iusticie auget eius bonitatē: q̄ tñ sine iusticia nec v̄tutis rōnē h̄ret. ¶ Ad t̄tū dicendū qd fortitudo ⁊ si cōsistat circa difficiliora nō tñ ē circa meliora cū sit solū i bello v̄til: iusticia at ⁊ i pace ⁊ i bello sicut dictū ē.

Deinde cōside

Oradū ē de iusticia. ¶ Et circa h̄ q̄rū q̄tuor. p̄ v̄tus iusticia sit sp̄ale v̄tū. ¶ 2° v̄tū iustia agere sit pprium iusti. 3° v̄trū aliq; possit iustū pati nō volens. 4° v̄trū iusticia ex suo genere sit peccatū mortale.

Ad primuz sic proce

dit. Videt qd iusticia nō sit v̄tū sp̄ale. Dicitur. n. i. Joh. 3°. Dē pctm̄ ē iniquitas. s̄z iniquitas v̄r̄ idem eē qd iusticia: qz iusticia ē eq̄litas q̄daz. v̄r̄ iusticia idē videtur eē qd ineq̄litas sine iniquitas. ḡ iusticia nō ē sp̄ale pctm̄. ¶ Nullū sp̄ale pctm̄ oppōit oib^o v̄tutib^o. s̄z iusticia opponit alyz v̄tutib^o. nā q̄tū ad adulteriū opponit castitati. q̄tū ad homicidiū opponit m̄suetudini. ⁊ sic de alyz. ḡ iusticia nō ē sp̄ale pctm̄. ¶ In iusticia iusticie opponit q̄ i voluntate est. sed oē pctm̄ est in voluntate ut Aug^o dicit. ḡ iusticia nō ē speciale peccatū. ¶ 3° ē qd iusticia iusticie

opponit. s. iusticia e spalis virt. g iusticia e
 spale pcrim. ¶ **R**o dō q iusticia est duplex.
 Una quide illegalis q opponitur legali iusti-
 cie. z hec quide s. eētia e spale virtū iqtū
 respicit spale obm. s. bonū cōe qd contēnit.
 s. qrtū ad intentionē e virtū gnale qz p cōtē
 ptū boni cōis pōt hō ad oia pcrā deduci. sic
 etiā oia virtū iqtū repugnat bono cōi iusti-
 cie hnt rōne qū ab iusticia deriuata sicut et
 s de iusticia dictū ē. Alio dō iusticia fm i
 equalitate quādā ad alterum. put. s. hō vult
 habere plus de bonis puta diuitijs z hono-
 ribus. z min⁹ de malis puta laboribus z dā-
 nis. z sic iusticia hz mān ipālē. z ē pcrīaf
 virtū iusticie pcrīafī oppōitū. Ad p̄mum
 g dō q sicut iusticia legalis dō per compara-
 tionē ad bonū cōe humanū. ita iusticia diui-
 na dō p cōpationē ad bonū diuinū cui repu-
 gnat oē pcrim. z fm h oē pcrim dō esse inig-
 tas. ¶ Ad secūdu dō q iusticia etiā parti-
 cularis opponit idirecte oib⁹ vtrūq⁹ iqtū
 .s. exteriores etiā act⁹ pertinent ad iusticiāz
 z ad alias virtutes morales s. dō sūmode sic
 s dictū ē. ¶ Ad tertiu dō q voluntas sicut
 z rō se extendit ad mān totā moralem. s. ad
 passiones z opationes exteriores que sunt
 ad alterū. s. iusticia pficit volūtātē solū s. q
 te extendit ad opationes q sūt ad alterū. z n̄
 mūter iusticia.

Ad secunduz sic pro

cedif. Videt q aligs dicat iustus ex h q
 facit iustū. Dabitur. n. specificat p oba ut
 ex s dictis p. s. p̄mū obm iusticie est iustū
 z p̄mū obm iusticie e iustū. g z iustus di-
 cendus e aligs ex h q facit iustū. z iustus
 ex h q facit iustū. ¶ **P**. P̄hs dicit in s^o ethi-
 corū falsā eē opinione qūdā q estimant in
 prāte hoīs eē ut statiz faciat iustū z q iust⁹
 nō possit min⁹ facere iustū q̄ iustus. B aut
 nō eēt nisi facere iustū eēt. p̄mū iusti. g ali-
 qs iudicādu e iust⁹ ex h q facit iustum.
 ¶ **P**. Eodem mō se hz oīs v̄tus ad p̄mū
 actu. z eadē rō ē de virtus oppōitīs. s. q̄cūqz
 facit aliqd itēpatū dō itēpat⁹. g q̄cūqz facit
 aliqd iustū dō iust⁹. s. q̄ ē qd p̄hs dicit i
 s^o ethicoz. q aligs facit iustū z iust⁹ nō ē.
 ¶ **R**o dō q sicut obm iusticie est aliqd eq̄
 le in rebus exteriorib⁹. ita etiā obiectum in
 iusticie ē aliqd seuale. put. s. alicui attribu-
 it plus vel min⁹ q̄ sibi opetat. ad h at obz cū

paratur habitus iusticie mediāte p̄pō actu
 q vocat iustificatio. P̄ōt g cōmūe q g fac
 iustū nō ē iustus duplicif. Uno p̄pō defectu
 cōpatois ip̄m opatois ad p̄mū obz q qd
 recipit spēm z nomē a p se obo. non autē ab
 obiecto p accidēs. i his at q sūt p̄pō fine per
 se dō aliqd qd ē itētiū: p accidēs aut qd est
 p̄ter itētiōne. z iō si aligs faciat aliqd qd ē i
 iustū nō itendēs iustū face: puta cuz h faci
 at p ignorantia nō ē estūnās se iniustū face
 tūc nō facit iustū p se z formaliter loquēdo
 sed solū p accidēs z q̄si mālit facies id qd ē
 iustū. vñ z talis opatio nō denotat iustifica-
 tio. Alio p̄pōt cōingē p̄pō defectū cōparatō-
 nis ip̄m opatois ad habitū. p̄t. n. iustifica-
 tio pcedere q̄nqz quidē ex aliqua passione
 puta ire vel cōcupie. q̄nqz aut ex electiōe q̄n
 .s. ipsa iustificatio p se placet. z tūc p̄pōe p
 cedit ad habitū: qz vnicūqz hnt aliqdē ha-
 bitū ē fm se acceptū qd cōuenit illi habitū
 facē g iustū ex itētiōne z electiōe ē p̄pōz
 iustū fm q̄ iustū dō q hz iusticie habitum
 s. facē iustū p̄ter itētiōne vel ex passiōe p̄t
 aligs absqz habitū iusticie. ¶ Ad p̄mūz g
 dō q obm p se z formalit acceptū specificat
 habitū. nō at put accipit mālit z p accidēs
 ¶ Ad scdm dō q nō ē facile cuiqz facere in
 iustū ex electiōe q̄si aliqd p se placēs z nō p
 p̄ter aliud. s. h p̄pōz ē hntis habitū ut ibiāc
 p̄hs dicit. ¶ Ad tertiu dō q obiectū tēpan-
 tie nō ē aliqd exteri⁹ cōstitutū sicut obiectū
 iusticie. s. obiectū tēpantie accipit. i. tēpatū
 accipit solū in cōpatoe ad ip̄m hoīem z iō
 qd ē p accidēs z p̄ter itētiōne nō p̄t dici tē-
 peratū nec mālit nec formalit. z sicut neqz
 itēperatū. z q̄rtū ad h est dūisse i iusticia z i
 alyz virtūib⁹ moralib⁹. s. q̄rtū ad cōpatoēz
 opatois ad habitū i oib⁹ sicut se hz.

Ad tertius sic proce

cedif. Videt q aligl possit pati iustū volel
 In iustū. n. ē. ieqle ut dictū ē. s. aligs ledēdo
 seipsū recedit ab eq̄litate sicut z ledēdo aliū
 g aligs p̄t sibi ip̄si facē iustū sicut z alteri.
 sed q̄cūqz facit iustū volēs facit. g aligs vo-
 lens p̄t pati iustū maxime a seipō. ¶ **P**.
 Nullus fm legē ciuilē puniē nisi p̄pō h q
 facit aliqā iusticiā. s. illi qui iterimunt se
 ip̄fos puniūt fm legē ciuitatū i h q puabā
 tur atiq⁹ honore sepulture: ut p̄z p̄pōz in s^o
 ethicoz. g aligs p̄t facere sibi ip̄si iniustū

et ita contingit quod aliquis iniustum patiat volens.
P. Nullus facit iustum nisi alicui patienti iustum. scilicet contingit quod aliquis faciat iustum alicui si volenti: puta si vendat ei rem cuius quod valeat. si contingit aliquem volente aliquid iniustum pati.
S. Sed est quod iniustum pati oppositum est ei quod est iniustum facere. scilicet nullus facit iniustum nisi volens: quod oppositum nullus patitur iniustum nisi volens. **B.** dicendum quod actio de sui ratione procedit ab agente. passio autem secundum propriam rationem est ab alio. unde non potest esse idem secundum idem agens et patiens: ut dicitur in 3° et 8° philosophicorum. principiū autem propriū agendi in hominibus est voluntas. et ideo illud proprie et per se homo facit quod volens facit. et e contrario illud proprie homo patitur quod propter voluntatem suam patitur: quia iustum est volens principium est ex seipso. et ideo iustum homini magis est agens quam patiens. dicendum est quod quod iniustum per se et formaliter loquendo nullus potest facere nisi volens: nec pati nisi nolens. accidens autem et quasi male loquendo potest aliquis id quod est de se iniustum facere nolens sic cum quis propter iterationem operatur vel pati volens: sic cum aliquis plus alii dat sua voluntate quam debeat. **A.** ad primum quod dicitur quod cum aliquis sua voluntate dat alicui id quod ei non debet: non facit nec iniusticiam nec inequitatem. homo enim per suam voluntatem possidet res. et ita non est propter proportionem si aliquid ei subtrahatur scilicet secundum propriam voluntatem: vel a seipso vel ab alio. **A.** ad secundum dicitur quod aliquis persona singularis potest dupliciter considerari. Uno modo secundum se. et sic si sibi aliquid nocentem iherat potest quod est bene ratione alterius peccati: puta in temperantia vel imprudentia. non tamen ratione iniusticie: quia sicut iniusticia secundum se est ad alterum. ita et iniusticia. Alio modo potest considerari aliquis homo iustum est aliquid civitatis. scilicet per se vel iustum est aliquid dei. scilicet creatura et imago. et sic quis seipsum occidit iniuriam quod facit non sibi sed civitati et deo. et ideo puniatur tamen secundum legem divinam quam secundum legem humanam: sicut et de fornicatione apostolus dicit. **S.** quis tamen plus dei violaverit disperdet ipsum deo. **A.** ad tertium dicitur quod passio est effectus actus exterioris in se autem quod est facere et pati iniustum: id quod male loquitur est attenditur secundum id quod exterioriter agit. puta si se occiderat ut dicitur est: id autem quod est ibi formale et per se attenditur secundum voluntatem agentis et patientis ut ex dictis patet. dicendum est quod quod aliquem facere iniustum et alium pati iniustum male loquendo secundum se concomitantur. scilicet si formaliter loquimur facere aliquis potest iniustum intendens iniustum facere: tamen alii non patitur iniustum: quia volens patitur. et e converso potest aliquis pati iniustum si volens id quod est iniustum patitur.

et tamen ille qui facit ignorans non faciet iniustum formaliter sed male tamen.

Ad quartum sic pro

cedit. **V.** id est quod non quicumque facit iniustum peccat mortaliter. **P.** tamen. veniale mortali opponitur scilicet quod veniale peccatum est quod aliquis faciat iniustum dicitur. n. phis in 5° ethicorum. de iniusta agentibus loquens. **Q.** uicumque non solum ignorans: sed et propter ignorantiam peccat venialia sunt. sed non quicumque facit iniustum mortaliter peccat. **P.** Qui in aliquo parvo iniusticia facit parum a medio declinat. scilicet si videtur esse tolerabile et iter minima malorum computandum ut patet per philosophum in 2° ethicorum non quod quicumque facit iniustum peccat mortaliter. **S.** Caritas est in omni virtute ex cuius tristate aliquid peccatum dicitur mortale. scilicet non omnia peccata opposita aliis virtutibus sunt mortalia. sed et neque facere iniustum secundum se peccatum mortale. **S.** Quicquid est contra legem dei est peccatum mortale. scilicet quicumque facit iniustum facit contra preceptum legis dei: quia vel reducit ad furtum vel ad adulterium vel ad homicidium vel ad aliquid homini ut ex sequentibus patet. **Q.** uicumque facit iniustum peccat mortaliter. **P.** Sed dicitur quod sicut dicitur est cum de differentia peccatorum ageretur: peccatum mortale est quod contrariatur caritati per quam est anime vita. omne autem nocentem alteri illatum ex se caritati impugnat quod movet ad volendum bonum alteri. et ideo cum iniusticia secundum se consistat in nocentem alteri: manifestum est: quod facere iniustum ex genere suo est peccatum mortale. **A.** ad primum quod dicitur quod illud quod philosophus in intel ligit de ignorantia facti quam ipse vocat ignorantiam particularium circumstantiarum que meretur veniam si autem de ignorantia iuris que non excusat quod autem ignorans facit iniustum non facit iniustum nisi per accidens ut dicitur est. **A.** ad secundum dicitur quod ille qui in parvis facit iniusticiam deficit a perfecta ratione eius quod est iniustum facere in quantum potest reputari non esse omnino contra voluntatem eius quod si patitur: puta si auferat aliquis alicui unum pomum vel aliquid tale de quo probabile est quod ille ideo non ledatur nec ei displiceat. **A.** ad tertium dicitur quod peccata que sunt contra alias virtutes non sunt in nocentem alius. sed inordinatio quod dicitur circa passiones humanas. unde non est sicut ratio.

Inde responde
 randum est de iudicio. **E.**t circa hoc queritur sex. **P.** ut iudicium sit actus iusticie.